

YANGI MEZONLARGA ASOSLANGAN BAHOLASH TIZIMI: ZAMONAVIY TA'LIM TALABI

Sadriddinova Sarvinoz Obiddin qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

O'zbek tili va adabiyoti 1-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17879972>

Annotatsiya: Ushbu maqolada yangi mezonlarga asoslangan baholash tizimi haqida ma'lumot berilgan. Uning qay darajada muhimligi va qulayliklari, foydalari haqida batafsil tushunchalar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: BSB, CHSB, PISA, formativ, summativ, loyiha ishi.

Jamiyatda bo'layotgan tarixiy o'zgarishlar yangilangan ta'lim dasturini chetlab o'tishi mumkin emas. Kelajak avlodga qanday ta'lim tizimlarini taqdim etish, bolalar muvaffaqiyatga erishishi uchun nimani o'rganishi, ta'lim berishning samarali usullari va ularni baholash qanday bo'lishi kerak, degan savollar bugun kun tartibida. Yangi mezonlarga asoslangan baholash tizimi shu savollarning barchasiga javob topishga imkon beradi.

Mazkur baholash tizimi o'quvchilarning tanqidiy, ijodiy fikrlash, muloqot qilish hamda hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini tekshiradi. Albatta, o'quvchilarning bu ko'nikmalari baholangandan keyin pedagoglarning ham darslarga, bilim berishga yondashuvi o'zgaradi. Ta'lim jarayoni o'quvchilarning yuqorida sanab o'tilgan ko'nikmalarini rivojlantirishga qaratiladi. O'z-o'zidan darslarda turli faol va interfaol usullardan foydalanish ehtiyoji tug'iladi. O'quvchilar hamkorlikda faoliyat yuritib, loyihalar ustida ishlaydi. Bu orqali ularda samarali muloqot, bajarilayotgan loyihalarga ijodiy yondashuv ko'nikmalari shakllanib boradi.

Ayni damda bu baholash tizimida faoliyat yuritayotgan maktablardagi o'quvchilarning loyiha va amaliy ishlarini ko'rib, ularning bilimida o'sish, ijodiy va tanqidiy fikrlash, hamkorlikda ishlash va muloqot qilish ko'nikmalari shakllanayotganiga guvoh bo'lish mumkin.

Mezonlarga asoslangan baholash tizimi qo'llanishining yana bir afzalligi — o'quvchilarni xalqaro PISA tadqiqotlariga tayyorlash. PISA testlari maktab o'quvchilarining haqiqiy hayotda kerak bo'ladigan hodisalarni tahlil qilish, ulardan xulosa chiqarish va muloqotga kirishish ko'nikmalarini qay darajada egallayotganini, ta'lim tizimining bu o'zgarishlarga qanchalik moslashayotganini aniqlash maqsadida o'tkaziladi.

Yangi baholash tizimi kirib kelishi pedagog va o'quvchilar faoliyatini tubdan o'zgartirib yubordi. Pedagog bilim beruvchi emas, balki bilimni mustaqil egallashga yo'naltiruvchi shaxsga aylandi. Ular sifatli natijalarga olib keladigan mezonlar asosida o'quvchilarni baholash, o'qitish sifatini oshirish, ularning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda har bir o'quvchi uchun mashg'ulot hajmini rejalashtirish, turli baholash usullaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'ldi. BSB (bob bo'yicha summativ baholash) va CHSB (chorak bo'yicha summativ baholash) natijalarini tahlil qilib, o'quvchilar yoki o'zlari tomondan yo'l qo'yilgan xato va kamchiliklarni tuzatish, bo'shliqlarni to'ldirishi mumkin.

O'quvchilar ta'lim obyektidan (passiv eshituvchi roli) ta'lim subyektiga (ta'lim jarayonining asosiy faoliyat ishtirokchisi) aylandi. Ular kognitiv qobiliyat va fikrlash darajasini oshiradigan turli o'qitish usullaridan foydalanish, o'z-o'zini baholash, mulohazali fikrlash, fikrlarini erkin ifoda etish, bilimlarini namoyish qilishiga imkon yaratildi.

Ota-onalarda esa bolaning bilim darajasi bo'yicha dalillari bilan tanishish, farzandlarining ta'lim muvaffaqiyatlarini nazorat qilish imkoniyati paydo bo'ldi.

Bu baholash tizimida o'quvchining boshqa o'quvchi bilan bahosini taqqoslashga hojat qolmadi. Chunki u mustaqil ravishda mezonlar asosida o'z ishini baholash imkoniyatiga ega bo'ldi. O'zining kuchli va zaif tomonlarini taqqoslab, xulosa chiqarib, xato va kamchiliklari ustida ishlashni boshladi.

Ilm-fan va texnika jadal rivojlanib borayotgan, raqamli manbalar oqimi kuchaygan davrda inson qobiliyati, iste'dodi, o'zaro munosabatlarni rivojlantirish, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv orqali o'qitish ta'lim muassasalarining asosiy vazifasi hisoblanadi. Shu bois, vaqt va makon kengligida kelajak avlod o'z maqsadlariga erishishi, keng imkoniyatlardan foydalangan holda erkin va yorqin yashashi uchun ta'lim islohotlari olib borilmoqda. Chunki har bir o'quvchining idrokiga qarab, ijodkorlik va har tomonlama izlanuvchanlikni ta'minlaydigan yangilangan ta'lim mazmunini tayyorlash zarurati tug'ilgan edi.

"O'zbekiston — 2030" strategiyasini "Atrof-muhitni asrash va "yashil iqtisodiyot" yili"da amalga oshirishga oid davlat dasturida umumiy o'rta ta'lim maktablarida bilimni baholashning yangi tartibi joriy etilgan maktablar sonini oshirish vazifasi keltirilgan.

Jumladan, 2024-2025 o'quv yili yakunida 1500 ta umumta'lim maktabida joriy etilgan bilimni baholashning yangi tartibi samaradorligini tahlil qilish, tahlillar natijasida mazkur tartibni yanada takomillashtirish hamda 2025-2026 o'quv yilidan boshlab yangi baholash tizimi joriy etiladigan maktablar sonini 3000 taga yetkazish ko'zda tutilgan. Olib borilayotgan ishlar ana shu xayrli maqsadning debochasidir.¹

Xulosa qilib aytganda, yangi mezonlarga asoslangan baholash tizimi zamonaviy ta'limning eng muhim talablaridan biri bo'lib, u o'quvchi bilimini aniq, shaffof va obyektiv ko'rsatkichlar orqali baholash imkonini yaratadi. Bu tizim o'quvchining faqat yodlangan ma'lumotini emas, balki uning amaliy ko'nikmalari, fikrlash darajasi, ijodkorligi va muammolarni hal qilish qobiliyatini ham inobatga oladi. Natijada o'quvchi o'z rivojlanishini kuzatadi, o'qituvchi esa o'quv jarayonini samarali boshqarish imkoniga ega bo'ladi.

Mezonga asoslangan baholash o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan ta'limni qo'llab-quvvatlaydi, o'qitish jarayonini tizimli, izchil va adolatli qiladi. Eng muhimi, bu tizim zamonaviy ta'limning asosiy maqsadi – kompetensiyali, mustaqil fikrlovchi va hayotga moslashgan avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi. "Umumiy o'rta ta'limda baholash tizimini takomillashtirish bo'yicha metodik qo'llanma." – Toshkent, 2022.
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. "Kompetensiyaga asoslangan ta'lim va baholash metodikasi." – Toshkent, 2021.
3. Jumayev, B., & Qodirova, L. "Pedagogik o'lchashlar va baholash texnologiyasi." – Toshkent: Fan, 2020.
4. Hasanov, A. "Zamonaviy baholash tizimlari: formativ va summativ yondashuvlar." – Toshkent davlat pedagogika universiteti, 2019.
5. Shodmonov, Q. "Ta'lim sifatini baholashning zamonaviy mezonlari." // Pedagogika jurnali, 2020.
6. Risolat Madayeva, „Yangi O'zbekiston“ muxbiri

¹ Risolat Madayeva, „Yangi O'zbekiston“ muxbiri